

Apoteosi del Barroc

L'Església ha estat sempre molt sàvia. Quan al segle XVI la Reforma protestant posa en qüestió els seus fonaments ideològics —els de l'Església, no els del cristianisme—, en el concili de Trento detecta amb intel·ligència l'arrel del problema i hi actua amb contundència: la Contrareforma no és una sèrie de mesures autoritàries per a decapitar l'heterodòxia, és el diagnòstic molt fi d'un canvi de valors que s'està produint a Occident i el disseny d'una resposta radical. A l'Europa del nord està naixent una nova visió del món que posa l'individu en el centre de la història, que reivindica la raó i a través d'ella la ciència, que creu que els diners com a fruit del treball acumulat i del comerç no són pecat, que és el treball i la capacitat de l'individu i no l'ordre antic de la sang el que ha d'endreçar la societat. D'aquesta nova visió sorgiran el protestantisme, el capitalisme, la democràcia. Un món nou. La Contrareforma no és tan sols la conservació, sinó la reacció. No conservadora, reaccionària.

Trento representa la sàvia comprensió de l'existència d'una alternativa global a la pròpia visió del món i el reforçament dels fonaments de la visió antiga. Contra el vitalisme, culte a la mort i recordatori de la brevetat de la vida humana. Contra el racionalisme, misticisme. Contra l'ordre del treball i el diner, l'ordre de la sang. Contra el mercantilisme, paternalisme. Les contraposicions es podrien ampliar fins a l'infinit. Algú ho ha definit com la confrontació entre els valors dels mercaders i els valors dels sants i dels soldats. En qualsevol cas, la Contrareforma genera un aparell de propaganda ideològica i estètica impressionant, formidable, eficacíssim. Es diu Barroc. En bona part, el Barroc, o com a mínim una part del Barroc, és —ho ha explicat molt bé Maravall— una extraordinària màquina de propaganda

Vicenç Villatoro

Escriptor

dels valors de la Contrareforma. Ho és el meravellós barroc pictòric hispànic: mai no s'havien pintat tantes calaveres i s'havia fet servir tant el negre; el Prado és ple de quadres amb calaveres. Ho és encara més el teatral, Lope o Calderón. O el poètic: la molt valuosa obra de Quevedo, per exemple.

Aquest formidable Barroc hispànic, propaganda eficient dels valors de la Contrareforma contra els valors de la Reforma i la modernitat que vénen de

Rubén Darío, que contraposa els Estats Units (fills de la Reforma i dels seus valors) amb aquella Amèrica Llatina que “aún reza a Jesucristo y aún habla en español”. Ho és la retòrica falangista d'Agustín de Foxá quan afirma orgullós que “Castilla no es científica (sino mística y guerrera)” o el “Patria o muerte” castrista. Ho és el “Muera la economía” que hi havia en algunes manifestacions espanyoles contra la guerra o l'unanimitat i ambigu “¡Que inventen ellos!”. La mirada als diaris, sobretot aquests dies, descobreix fins a quin punt la vella moral del sant i del soldat —contra els mercaders, el comerç, la indústria, els diners—, els vells valors de la Contrareforma i de Trento, són encara vius a l'Espanya d'avui i a l'Amèrica Llatina d'avui. Retòrica barroca per a valors (reaccionaris) de la Contrareforma.

Només una pinzellada final. Una de les darreres grans eclousions del barroc estètic, en literatura, va ser el *boom* llatinoamericà. No és estrany que en

aquesta literatura tinguin un paper tan important, fins a esdevenir gairebé un gènere, els llargs llibres sobre la vida i la mort dels *caudillos* (una paraula vinculada amb aquesta moral barroca dels soldats i els sants, i que no és estrictament sinònim de dictador). Des d'*El Otoño del patriarca* fins a *La fiesta del chivo*. No és estrany: aquesta temàtica permet un tractament estèticament barroc d'uns personatges barrocs que encarnen els vells valors barrocs. Antimercantils, antiliberals, religiosos fins al

misticisme i la superstició, encarnació dels valors militars, vestits amb uniforme, sovint antisemites, molt mascles... Com que de vegades la vida imita l'art —i això seria també molt barroc: la vida com a teatre—, alguns *caudillos* han mort i han estat enterrats com si fossin els protagonistes d'una d'aquestes novel·les barroques abans de ser escrites. Escriurà algun dia algú, dins d'aquest gènere, la novel·la de la mort de Franco? I la de Chávez? L'apoteosi del Barroc.

Concili de Trento, segons Tiziano.

l'Europa del nord, no és tan sols un període històric. Arriba fins als nostres dies. Va esdevenir l'art nacional d'Espanya i a través seu l'art nacional de l'Amèrica espanyola. I a través de l'art, de la retòrica i a través de la retòrica, de la política. Els valors de la Contrareforma han arribat a Espanya i a l'Amèrica Llatina fins als nostres dies a través de la perduració del Barroc. Forma part d'aquesta matriu ideològica i estètica des del “Viva la muerte” de Millán Astray fins a l’“Oda a Roosevelt” del neobarroc